

Tárczy-Hornoch Antal 125 éve született

A HUN-REN Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet, valamint az elődintézet, az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet dolgozói és nyugdíjasai születésének 125. évfordulóján megkoszorúzták az intézetalapító Tárczy-Hornoch Antal sírját. Majd az Intézet által szervezett XIII. Geomatikai Ankét (<http://geomatika.ggki.hu/konferencia/index.php/szeminarium/program/>), amelyen számos érdekes geofizikai-földfizikai – zömmel gravitációs – előadás is elhangzott) különleges programja volt a megemlékezés, ami – úgyszintén az MTA 200-hoz kapcsolódva – kiegészült az intézet igazgatóit, valamint az intézethez, illetve elődjeihez kötődő levelező, rendes, külső és tiszteleti MTA-tagokat bemutató poszterrel is.

A megemlékezés keretében *Orbán Aladár* geodéta – a professzor úr egykori egyetemi, kutatólaboratóriumi, későbbi intézeti munkatársa – hangulatos előadást tartott, majd estefelé a konferencia résztvevői megkoszorúzták Tárczy-Hornoch mellszobrát az intézeti előkertben. A bankett meglepetése az MTA Geodéziai Kutatólaboratórium és az MTA Geofizikai Kutatólaboratórium 1955-ös megalapításának (amely részben úgyszintén Tárczy-Hornoch Antal érdeme volt) 70. évfordulójára készített születésnap tortája volt. Íme, a *Magyar Geofizika* olvasói számára néhány kép, valamint a koszorúzáson elhangzott beszéd, amelyet a szervezők (*Kovács István János* mb. intézetigazgató és *Papp Gábor*, az Ankét főszervezője) felkérésére az intézethez kötődő akadémikus, *Szarka László* tartott.

Orbán Aladár: Tárczy-Hornoch Antal pályája személyes emlékeim tükrében (Fotó: Busics György)

Szarka László Csaba koszorúzási beszéde (Fotó: Busics György)

Tisztelt Egybegyűltek!

Az előttünk álló mellszobor jelkép: a soproni, miskolci és a budapesti egyetemi szaktanszékeké, de mindenekelőtt a nagybetűs Intézeté. Mai neve: HUN-REN Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet.

Erre a beszédre készülve elolvastam a professzor úrról szóló, szinte összes korábbi méltatást. Mondanivalómat a 100 éves, valamint az eddigi 125 éves évfordulós írásokból, beszélgetésekből és személyes emlékeimből állítottam össze.

A matematikai tehetséggel megáldott munkácsi gimnazistának – amint Somogyi József azt 2000-ben megírta, „Kárpátalja Csehszlovákiához való csatolása után a helyi hatóságok nem engedélyezték, hogy ... Sopronban ... folytassa felsőfokú tanulmányait”. Így került Leobenbe, ahol bányamérnöki, majd bányamérőmérnöki és műszaki doktori oklevelet szerzett. Kerek 100 éve, hogy a vetődések megoldási problémáira bányamérők számára matematikai modelleket dolgozott ki. 26 éves korában nevezték ki a soproni Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Geodézia és Bányamérési Tanszékének rendkívüli (majd később rendes) tanszékvezető tanárává. Vetőmodellezési dolgozatát 1927-ben a Springer jelentette meg, és a soproni főiskolai tanár ezzel – amint Patvaros József megfogalmazta – „üstökösként robbant be a nemzetközi és a hazai bányászati szakirodalomba”. 28 évesen vette feleségül egy munkácsi tanárember lányát. A Hornoch családnéből apósa kérésére lett Tárczy-Hornoch.

Kutatói igényességét az egyetemi képzések fejlesztése és folyóiratalapítás is jelzi. Amint *Verő József* 2000-ben megállapította: a német nyelvű, magyarul „A Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bányászati és Kohóipari Tanszékének jelentéseiből. Sopron, Magyarország” című folyóirat „igazolta, hogy a világhírű selmeci főiskola soproni jogutódja méltóan folytatja a régi intézmény hírnevét megalapozó magas színvonalú oktató és kutató munkát”.

Mintaadó embersége és hűsége a hazához a háború idején is megmutatkozott. 1945-ben a Szentgyörgyi-féle akadémia alapító tagja, 1946 júliusában az MTA levelező, decemberben az MTA rendes tagja lett, úgyhogy fél év leforgása alatt két akadémiai székfoglaló előadást is tartott.

1949-ben nem fogadott el egy külföldi professzori meghívást, pedig az Leoben-ből, az Alma Matertől érkezett. Helyette megindította Sopronban az önálló földmérőmérnök-, 1951-ben a geofizikus-mérnök-képzést. *Verő József* emlékezete szerint, „amikor szóba került az egyetem áthelyezésének lehetősége, 1951-ben az ezt ellenző Tárczy-Hornoch és Kántás, továbbá Vendel Miklós és Hazay István Geodéziai és Geofizikai Munkaközösséget alakított”. Tárczy-Hornoch Antal 1955-ig volt e munkaközösség vezetője, 1955-től az általa alapított MTA Geodéziai Kutatólaboratórium (valójában akadémiai kutatócsoport) vezetője lett. Kántás Károly Ausztriába távozásával a geofizikai kutatólaboratórium vezetését is átvette. Az akadémiai kutatóintézet-hálózat kialakításakor ő kezdeményezte az

MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézet 1971-es megalapítását.

Teljes publikációs listája megtalálható a Magyar Tudományos Művek Tárában. A professzor úr nagysága és igényessége publikációi mellett abban is megmutatkozik, hogy 1969-ben ő volt az egyik jelölője a fizikai Nobel-díjra James Van Allen űrkutatónak, a Van Allen-sugárzási öv (az 1957–58-as Nemzetközi Geofizikai Év egyik legnagyobb felfedezése) névadójának. (Máig érthetetlen, hogy Van Allen felfedezése miért nem érdemelt Nobel-díjat.)

Német, osztrák, magyar egyetemek tiszteletbeli doktora lett; a soproni és miskolci is. A Nehézipari Műszaki Egyetem 1976. decemberi egyetemi tanácsi határozati szövege az 1977. júniusi tanévzárón – egyetemi diplomaosztómon – is elhangzott. A Harkovi Műszaki Egyetem rektora mellett – idézem – „Tárczy Hornoch Antal Kossuth- és Állami díjas akadémikust, többszörös tiszteletbeli doktort, nyugalmazott egyetemi tanárt, Vendel Miklós Kossuth-díjas akadémikust, nyugalmazott egyetemi tanárt, Verő József Kossuth-díjas akadémikust, nyugalmazott egyetemi tanárt a műszaki tudományok és az oktatás fejlesztése területén szerzett kimagasló érdemeik elismeréséül az egyetem tanácsa tiszteletbeli doktorává fogadta.” Ez azért is emlékezetes, mert mindhárom magyar díszdoktor soproni volt: Vendel Miklós a geológia, Verő József pedig a kohászat professzora, geofizikus akadémikusunk édesapja.

1977. augusztus 1-jén kezdtem dolgozni ebben a kutatóintézetben. Tárczy-Hornoch Antal nyugalmazott igazgatót gyakran láttam az intézet falai között. Volt, amikor kezét nyújtott egy-egy tudományos segédmunkatársnak. Dolgozott, rendezkedett, mesélt – leginkább intézeti hölgykoszorúval körülvéve a rendszeres heti kávézgatás közben.

A halála utáni napokban (1986 januárjában) véletlenül tanúja voltam, hogy az új igazgató, Somogyi József (az intézet egyik idej nagy halottja) mennyire felháborodott a pártbizottságból jött telefonos utasításon, hogy a mindvégig templomba (a Szent György templomba gyalogosan) járó akadémikus intézeti gyászjelentéséről távolítsák el a keresztet. „Az özvegy kérését is semmibe vesszük!” – kiabált az elvtárssal.

Tárczy-Hornoch Antalné (született: Tárczy Irén), a mindig háttérbe húzódó feleség mindössze harminc nappal élte túl a férjét. Őt a soproni református lelképásztor temette a családi sírba. Amint az intézet idej másik nagy halottjának, Ádám Antalnak az életműve is alátámasztja, minden férfiúi teljesítmény mögött ott a láthatatlan támasz, a házastársi teherátvállalás.

Ki gondolta volna, hogy a soproni tudomány többszöri (háromszöri) új megalapozása egy kárpátaljai magyar házaspár nevéhez fűződik?

Tárczy-Hornoch Antal szobrának megkoszorúzásakor a Magyar Tudományos Akadémia 200 éve alatt elért összes – régi és új, a jövőt újra alapozó – hazai földtudományi teljesítmény, valamint Tárczy-Hornoch Antal szellemi kisugárzásából származó minden patrióta helytállás előtt tisztelgünk.

Szarka László

Völgyesi Lajos akadémikus az MTA X. (Földtudományok) Osztálya koszorúját helyezte el a Tárczy-Hornoch Antal mellszobránál (Fotó: SopronMédia)

A MTA Geodéziai Kutatólaboratórium és a Geofizikai Kutatólaboratórium létrejöttének 70. évfordulójára emlékező dísz torta (Fotó: Szarka László)

SZJA 1%-os felajánlások

Kedves Tagtársaink!

Ezúton köszönjük meg az **1 618 129,-** Forintot azoknak a tagtársaknak, akik a személyi jövedelemadójuk 1%-át a Magyar Geofizikusok Egyesületének ajánlották fel.

Tagtársaink támogatására a továbbiakban is számítunk!

Köszönettel,

MGE Titkárság

Meghívás

a „70 éve történt: Földrengés Dunaharaszti térségében (1956. január 12.)” c. rendezvényre

Tisztelt Tagtársunk!

Tagtársaink figyelmébe szeretnénk ajánlani a Kövesligethy Radó Szeizmológiai Obszervatórium szervezésében megrendezésre kerülő „70 éve történt: földrengés Dunaharaszti térségében (1956. január 12.)” című rendezvényt.

A rendezvény célja, hogy méltó módon megemlékezzenek az 1956-os dunaharaszti földrengésről, és szakmai szempontból bemutassák annak történeti, tudományos és társadalmi vonatkozásait.

Időpont: 2026. január 12. (hétfő) 16:30

Helyszín: Budapest, Meredek u. 18.

Online részvétel: Zoom (a csatlakozási linket a regisztrációt követően küldik meg)

A programban a Kövesligethy Radó Szeizmológiai Obszervatórium munkatársai tartanak előadásokat, majd lehetőség nyílik a budapesti szeizmológiai állomás megtekintésére is. A részvétel személyesen és online formában is lehetséges, így bíznak benne, hogy az Egyesület tagjai közül minél többen csatlakozni tudnak.

A rendezvényen való részvétel ingyenes, de a személyes részvétel a helyek korlátozott száma miatt előzetes regisztrációhoz kötött.

Regisztrációs link: <https://forms.gle/CsFfz5pPxnuZDG3M9>

MGE Titkárság